CEDRUS
THE JOURNAL OF MCRI

cedrus.akdeniz.edu.tr
Cedrus VIII (2020) 177-199
DOI: 10.13113/CEDRUS.202008

SİNOPE'DE BULUNAN DORİK MİMARİ BLOKLAR ÜZERİNE GÖZLEMLER

OBSERVATIONS ON THE DORIC ARCHITECTURAL BLOCKS FROM SINOPE

NAZLI YILDIRIM*

Öz: Bu çalışmada Sinope kenti içerisinde tespit edilen Dor düzenli mimari blokların tanımlanması, tarihlendirilmesi ve bilim dünyasına tanıtılması amaçlamaktadır. Çalışma içerisinde Dor düzeninde üç sütun gövdesi, yedi başlık ve kentin sur duvarları üzerinde devşirme olarak kullanılmış olan arşitrav-friz blokları incelenmiş, tüm bu mimari parçaların tipolojik benzerlerinin tespiti, hangi tür yapılara ait olabilecekleri ve tarihlendirilmeleri gibi konulara yer verilmiştir. Kentin erken dönemlerden başlayarak günümüze kadar kesintisiz olarak yerleşim görmüş olmasının yanı sıra hemen her dönemde, yeni bir yapı için önceden var olan mimari parçaların devşirme olarak kullanılması, kentin farklı dönemlerde sahip olduğu kent dokusunun anlaşılmasını zorlaştırmaktadır ancak araştırma kapsamında incelenen tüm mimari örnekler Klasik Dönem'den başlayarak Erken Roma Dönemi'ne uzanan bir Dor düzeni yapılaşmasının varlığı konusunda ön bilgiler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Paphlagonia • Sinope • Dor Düzeni • Dor Mimarisi

Abstract: In this study, it is aimed to identify, date and introduce the doric architectural bloks found in Sinope Ancient City. Three columns, seven capitals and architrave-frieze blocks which were used as reused on the city walls were examined in detail. The determination of typological similarities of all these architectural elements, what kind of buildings they belong to and their dating are also included. In addition to the fact that the city has been inhabited uninterruptedly from the early periods until today, the use of pre-existing architectural materials for a new structure in almost every period makes it difficult to understand the city's texture in different periods; however, all architectural examples examined within the scope of the research provide preliminary information about the existence of a Doric building starting from the Classical Period to the Early Roman Period.

Keywords: Paphlagonia • Sinope • Doric Order • Doric Architecture

Bu çalışmada, Paphlagonia Bölgesi'nde yer alan Sinope[1] içerisinde, antikçağda kullanılmış olan Dor düzenli mimari blokların tespit edilmesi, tanımlarının yapılması ve bilim dünyasına tanıtılması amaçlamaktadır. Çalışma içerisinde Dor düzeninde üç sütun gövdesi, yedi başlık ve kentin sur duvarları üzerinde devşirme olarak kullanılmış olan arşitrav-friz blokları incelenmiş, tüm bu mimari parçaların tipolojik benzerlerinin tespiti, hangi tür yapılara ait olabilecekleri ve tarihlendirilmeleri gibi konulara yer verilmiştir. Mimari parçaların ayrıntılı ölçüm, çizim ve tanımlamalarını içeren katalog bölümü de ayrı bir başlık halinde, son bölümde yer almaktadır. Değerlendirmeye alınan mimari örneklerin hiçbiri sistemli bir araştırmadan elde edilmemiştir. Kentin farklı noktalarında gerçekleştirilen, günümüz temel kazıları ya da hafriyat çalışmaları sırasında bulunarak Sinop Arkeoloji Müzesi'nde koruma altına alınmışlardır.

* Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Sinop. 0000-0002-2924-5111
nazliyildirim@sinop.edu.tr
Söz konusu çalışmanın her aşamasında verdiği bilgi, destek ve yardımlar için Sinop Arkeoloji Müzesi arkeologlarından Sayın Eray Aksoy'a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

[1] Kentte gerçekleştirilen en erken araştırmalar ve sonuçları konusunda: Akurgal 1956, 47-61; Erzen 1956, 69-72; Boysal 1959, 23-29. Kent konusunda detaylı bilgi için bk. Barat 2012, 25-64

Tanımlama ve Tipoloji

a-Sütunlar

Araştırma kapsamında incelenen Dor düzenli üç sütundan ikisi farklı yüksekliklerde, biri tamamı korunarak günümüze ulaşmıştır (Kat. no. 1-3 Fig. 1-3). Tamamı korunmuş olan örneğin yardımıyla (Kat. no. 1 Fig. 1) sütunların sahip olduğu tipolojik özellikler tespit edilebilmektedir. Buna göre üç sütun 296 cm yüksekliğindedir. Sütunların alt çapı 75 cm, üst çapı 65 cm'dir. Monolithik yani tek parça halinde işlenmiş olan bu sütun gövdeleri, perdahsız ve yivsizdir. Aşağıdan yukarıya doğru incelen bir yapı gösteren sütunların alt bölümünde 11 cm yüksekliğinde, 13 cm genişliğinde ve 3 cm derinliğinde, 16 Ionik yivli bir bölüm yer almaktadır (Fig. 4). Kent genelinde bu sütunlar ile kullanılmış olabilecek herhangi bir sütun başlığı bulunamamıştır[2] dolayısıyla sütunların başlıklarla birlikte toplam yükseklikleri tespit edilememektedir.

Sütunların alt bölümünde yer alan 16 yiv, sütunların Dor düzeni ile ilişkilendirilmelerine olanak tanımaktadır[3]. 16 yiv sayısı çoğunlukla Arkaik Dönem, Dor düzeni ile bağlantılı bir uygulama olarak kabul edilmektedir[4]. Örneğin Anadolu'da Assos, Athena Tapınağı (MÖ 540-500)[5]; Anadolu dışında Syrakousai, Apollon Tapınağı (MÖ 590-580); Syrakousai, Zeus Tapınağı (MÖ 580-555); Selinous, C Tapınağı (MÖ 550-520); Kyrene, Apollon Tapınağı (MÖ 550-500); Alipheira, Athena Tapınağı (MÖ 500-480); Sounion, Poseidon Tapınağı (MÖ 450-430) ve Loutsa, Artemis Tapınağı (MÖ 400-300) gibi yapılarda 16 yivli Dor sütunları kullanılmıştır[6]. Arkaik Dönem ile bağlantılı bir uygulama olarak kabul edilen 16 yiv uygulaması sonraki dönemlerde de söz konusudur. Örneğin Anadolu'da Kaunos, Dor (E) Tapınağı (MÖ I. yüzyılın son çeyreği)[7]; Balboura, Agora Tapınağı (MS I. yüzyıl)[8] ve Iotape, Traianus Tapınağı'nda (MS I. yüzyıl)[9] sütunların 16 yivli oldukları tespit edilmiştir.

Sinope sütunlarında 16 yivin sadece alt bölümlerde yer alması dikkat çekicidir (Fig. 4). Bu mimari uygulamada sütunların sadece stylobat üzerine dokunan 11 cm yüksekliğindeki alt bölümleri yivlendirilerek, sütunların geri kalan yüzeyi yivlendirilmemiş ve perdahlanmamıştır. Antik mimaride bu tür uygulamalar çoğunlukla yarım bırakılmış ya da bitirilememiş bir yapının göstergesi olarak

---

2 Bu sütunlar ile benzer özellikler gösteren başka bir Dor sütunu ve başlığı, Sinop Arkeoloji Müzesi tarafından 1993 yılında *Tünel Ağzı* olarak adlandırılan tümülüs mezarda yapılan kurtarma kazıları sırasında tespit edilmiştir. Söz konusu örneklerde Dor başlığının ters yerleştirilmiş olması, sütunun devşirme olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Mezar içerisinde yapılan kısıtlı çalışmalarda ayrıntılı ölçüm, tanım ve fotoğraflama çalışması yapılamadığından sütun ve başlığın tipolojik özellikleri de tespit edilememiştir. Sinop Arkeoloji Müzesi 04.05.1993 tarihli raporu.

3 Çünkü bugüne kadar 16 yivli herhangi bir Ion sütunu tespit edilmemiştir.

4 Robertson 1969, 41; Barletta 2001, 62-63; Pfaff 2003, 96-97.

5 Wescoat 2012, 41-43.

6 Woodward 2012, 154-159 Tab. 7. Söz konusu sütunların yiv sayıları her ne kadar aynı olsa da diğer mimari parçaların düzeni konusunda genel bir birliktelikten söz edilememekte dolayısıyla Sinope örnekleriyle de kesin bir bağlantı kurmak şimdilik mümkün olmamaktadır.

7 Serdaroğlu 2004, 43.

8 Serdaroğlu 2004, 65.

9 Söğüt 1998, 64.

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

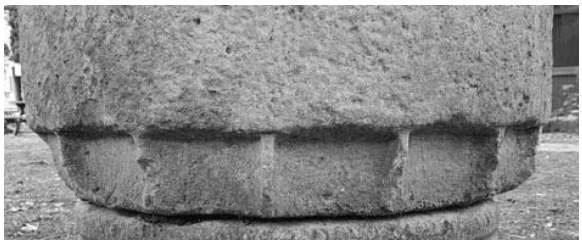

Fig. 4

değerlendirilmektedir[10] çünkü antikçağda yivler ilk olarak sütunların alt ya da üst bölümlerine sadece kılavuz bant şeklinde işlenmekte; hizalamada sorun çıkmaması ve zarar görmemeleri için tüm yivler, sütunlar yerine yerleştirildikten sonra işlenmektedir[11].

Sütunların alt bölümünde yer alan bu yivler, Ionik düzendedir (Fig. 4) ve Dor sütunlarında Ionik yiv uygulamasına paralel bir görüntü içerisindedir. Dor sütunlarında Ionik yiv uygulaması ilk olarak MÖ VI. yüzyıl Sicilya tapınaklarında kullanılmıştır[12]. Anadolu'da MÖ IV. yüzyıl ile birlikte kullanılmaya başlandığı düşünülen bu uygulamanın en erken örneklerinin Labraunda, Oikoi Binası (MÖ 351-344)[13] ve Pergamon, Athena Tapınağı (MÖ 330-325)[14] olduğu kabul edilmektedir[15]. Batı

---

10 Bingöl 2004, 103-107; Eran 2019, 189-191.

11 Yarım kalmış sütun gövdelerinin yanı sıra yarım kalmış sütun gövdelerini model alarak ortaya çıkan ve *Bosajlı Sütunlar* olarak adlandırılan bir mimari uygulama daha söz konusudur. MÖ V. yüzyıldan itibaren bilinen bu mimari uygulamada sütunların sadece stylobat üzerine dokunan 8–15 cm yüksekliğindeki alt bölümleri yivlendirilmekte, yiv bölümünden sütun gövdesine geçişte yüzeyi perdahlanmış bir bant yer almaktadır. Bu uygulamada yüzeyi murçla düzeltilen sütun gövdeleri, yivlendirilmeden bosajlı bırakılmaktadır. Bk. Kalpaxis 1986, 163-164. Yivsiz sütun gövdeleri aynı zamanda bölgesel bir özellik olarak da yorumlanabilmektedir. Örneğin Paros ya da Delos gibi Arkaik Dönem Kiklad yapılarında yivsiz sütun gövdeleri bölgesel bir özellik olarak yapılarda sıklıkla kullanılmışlardır. Schuller 1985, 395-396; Kourayos – Burns 2004, 167-168.

12 Selinus, F ve Selinus, G Tapınakları bu uygulamanın görüldüğü ilk Dor yapıları olarak kabul edilmektedir. Perrot–Chipiez 1898, 430; Woodward 2012, 479-480; Gider-Büyüközer 2013, 37-38.

13 Gider-Büyüközer 2013, 637-641.

14 Bohn 1885, 10-12 Taf. VIII.

15 Gider-Büyüközer 2013, 37-38. Konu hakkında ayrıca bk. Rumscheid 1994, 300-301.

Anadolu ve Karia kentlerinde MÖ III. ve II. yüzyılda kullanımı artan bu mimari uygulamada Dor sütunları çoğunlukla 20 Ionik yivlidir[16].

Sütunlarda dikkat çeken bir diğer özellik, monolithik olmalarıdır (Fig.1-3). Antikçağda monolithik sütunların da MÖ VI. yüzyıldan itibaren kullanıldıkları bilinmektedir[17]. Öncülleri olan ahşap dikmelerin doğal uzantısı olduğu düşünülen bu sütunlar, genellikle erken tapınaklarda kullanılmışlar; işçiliği, taşıması ve inşası oldukça zor olduğu için MÖ VI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yerlerini tamburlu sütunlara bırakmışlardır[18]. Örneğin Olympia, Hera (MÖ 600-590)[19]; Syrakousai, Apollon (MÖ 590-580)[20]; Korinthos, Apollon (MÖ 560-540)[21]; Korkyra, Kardaki (MÖ 510)[22] ve Aigina, Aphaia (MÖ 510-480)[23] Tapınakları'nda kullanılan sütunlar, monolithiktir. Monolithik sütunlar her ne kadar Arkaik Dönem özelliği olarak kabul edilse de Roma İmparatorluk Dönemi boyunca hem başkent Roma hem de eyaletlerde yoğun şekilde tekrar kullanılmaya başlanmıştır[24].

Tüm bu genel bilgiler yardımıyla kabaca murçlanarak, perdahlanmamış olan Sinope sütunlarının yarım kalmış ya da tamamlanmamış olduklarını söylemek mümkündür çünkü antikçağda sütunlar yivlendirilmeden kullanılacak ise tornada düzeltilerek ve perdahlanarak, yüzey pürüzsüzleştirilmiştir[25]. Sütunların alt bölümünde yer alan 16 yiv sayısı, çoğunlukla Antik Yunan ve Sicilya kentlerinde karşılaşılan bir özelliktir. Anadolu'da Assos, Athena Tapınağı (MÖ 540-500); Kaunos, Dor (E) Tapınağı (MÖ I. yüzyılın son çeyreği); Balboura, Agora Tapınağı (MS I. yüzyıl) ve Iotape, Traianus Tapınağı (MS I. yüzyıl) 16 yiv uygulamasına sahip yapılardır ancak bu yapılar ile Sinope sütunları arasında bir bağlantı kurmak zordur çünkü Assos Athena Tapınağı'nda sütunlar 16 Dorik yivli ve tamburlu; Kaunos, Dor (E) Tapınağı'nda 16 Dorik yivli, monolithik ve kaideli; Balboura Agora ve Iotape Trajan Tapınakları'nda ise 16 Dorik yivli ve tamburludur.

Stilistik ve tipolojik olarak hiçbir örnek ile benzerlik göstermeyen Sinope sütunlarını kesin olarak tarihlendirmek oldukça zordur ancak 16 yivli ve monolithik Dor sütunu uygulamalarının kentte de söz konusu olduğunu kanıtlamaları bakımından oldukça önemli örnekler olarak kabul edilebilirler. Ayrıca 16 yivli sütunların büyük çoğunluğunun tapınaklarla ilişkili olması[26] Sinope kentinde de di-

---

16 Rumscheid 1994, 300; Gider-Büyüközer 2013, 35-39.

17 Lawrance 1967, 103; Dinsmoor 1973, 76.

18 Eran 2019, 221-226; Tartışmalar için bk. Sapirstein 2016, 593-595.

19 Dinsmoor 1973, 53-58.

20 Dinsmoor 1973, 76; Marconi 2007, 38-40.

21 Araştırmacılar Korinthos kentinin Arkaik Dönemi'ne tarihlendirilen herhangi bir sütun tamburuna rastlanılmamasını, dönemin tüm yapılarında monolithik sütun kullanıldığı şeklinde yorumlamışlardır. Pfaff 2003, 96.

22 Johnson 1936, 46-54.

23 Lawrence 1967, 144-145 Fig. 84 Pl. 21B, 38B, 39, 40.

24 Mimari teknik ve mühendisliğin en üst noktaya ulaştığı Roma Dönemi'nde, monolithik sütunların yerlerine yerleştirilmesi ve sabitlenmesi tamburlu sütunlara oranla daha kısa sürede ve daha az işçilikle tamamlanabilmektedir. Az işçiliğin yanı sıra yapılara daha ihtişamlı bir görüntü sağlaması nedeniyle monolithik sütunlar Roma Dönemi'nde özellikle MS II. yüzyılda yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Adam 2005, 103 Fig. 98; Wright 2009, 211.

25 Kretzschmer 2000, 45-47 Res. 33; Bingöl 2004, 117-119.

26 16 yivli sütunlar başka yapılarda nadiren kullanılmıştır. Örneğin Delphoi Monopteros (MÖ 570-560) ya da Atina, Basileus Stoası'nda (MÖ VI- V. yüzyıl) kullanılan sütunlar 16 yivlidir. Wescoat 2012, 49-51 Tab. 16a-b.

ğer bölgelerle paralel olarak Dor düzeninde bir tapınağın inşa edildiğine ancak tamamlanamadığına işaret ediyor olabilir[27], ancak bu düşünceleri kesin olarak kanıtlayacak başka herhangi bir bilimsel veri şimdilik söz konusu değildir.

b-Başlıklar

Araştırma kapsamında tespit edilen toplam yedi Dor başlığı, bu çalışma içerisinde değerlendirmeye alınmıştır (Kat. no. 4-10 Fig. 5-12). Bu başlıklar 1974-1984 yılları arasında Sinop kenti modern inşaat temel kazıları ve hafriyat çalışmaları sırasında bulunmuşlardır. Kanonik Dor başlığı düzenlemesine sahip olan bu başlıklar genel olarak düz bir abakus, ekinus, annulet ve boyun (trakhelium) bölümlerinden oluşmaktadır. Ekinus, annulet ve boyun düzenlemeleri açısından farklılıklara sahip olan bu başlıkları, tipolojik açıdan dört farklı gruba ayırmak mümkündür:

1. Tip: Tek bir başlıkta (Kat. no. 4 Fig. 5) tespit edilmiş olan bu tipte, abakus düzdür. Ekinus profili çok az kavislidir. Ekinus en üst noktada içe doğru döndürülerek, belirgin bir kavisle abakusa bağlanmıştır. Oldukça aşınmış durumda olan üç annuletin köşeli hatlara sahip olduğu, geniş ve sığ yivlerle birbirlerinden ayrıldığı anlaşılsa da tahribat ve aşınma nedeniyle boynun özellikleri tespit edilememektedir.

Bu başlık tipinde ekinusun en üst noktada içe doğru döndürülerek abakusa bağlanması, sıklıkla Klasik Dönem'de karşılaşılan bir özelliktir[28]. MÖ V. yüzyıl ile birlikte konik biçimini almaya başlayan ve daha az yayvan bir profil gösteren ekinus, en üst noktada belirgin bir kavisle abakusa bağlanmaktadır. Konu ile ilgili olarak örneğin Olympia, Zeus ve Parthenon Athena Tapınakları[29] ile Atina, Güney Stoa I[30] gibi Klasik Dönem'in önemli yapılarının Dor başlıkları, karşılaştırma için en iyi örnekleri sunmaktadır. Bu örneklerden MÖ V. yüzyılın son çeyreğine tarihlendirilen Atina, Güney Stoa'ya ait olan Dor başlığı ile yapılacak olan karşılaştırmayla[31], başlıkların tipolojik olarak büyük oranda benzediklerini söylemek mümkündür. Başlıklarda çok az kavisli olan ekinus, en üst noktada içe doğru döndürülerek, belirgin bir kavisle abakusa bağlanmıştır ve üç annulet benzer şekilde köşeli hatlara sahiptir. Bu benzerlikler başlığın MÖ V. yüzyılın sonlarına ait olduğuna ve Attika etkisi taşıdığına işaret ediyor olabilir.

2. Tip: Kentte tespit edilmiş en küçük boyutlu Dor başlık tipidir ve araştırmalarda bu tipe ait tek bir başlık tespit edilmiştir (Kat. no. 5 Fig. 6). Başlıkta abakus düzdür. Ekinus profili çok az kavislidir. Ekinusun açısını takip eden ve köşeli bir profile sahip olan üç annulet, dar ve çok derin olmayan yivlerle birbirinden ayrılmıştır.

---

27 Kuzey Pontos kentlerinde en erken örnekleri Arkaik Dönem'in sonlarına tarihlendirilen *in antis* planlı, oldukça küçük boyutlu yerel tapınakların varlığı bilinmektedir ancak bu örnekler Ion düzenindedir. Örneğin Apollonia Pontika, Apollon Ietros Tapınağı: Panayotova *et al.* 2014, 595-598 Fig. 1-2; Olbia, Pontika Apollon Tapınağı; Kryzhitsky 1998, 15-16; Rusjaeva 2003, 95-102 Fig. 1; Borysthenes, Aphrodite Tapınağı: Bujskikh–Chistov 2018, 16 Fig. 16. Yakın bölgede karşılaştırma yapılabilecek Dor düzenli benzer bir örnek tespit edilememiştir.

28 Ekinus gelişimi için bk. Coulton 1977, 104-108 Fig. 41; Barletta 2001, 54-62; Eran 2019, 356-357.

29 Coulton 1977, 104-108 Fig. 41b-c.

30 Başlık yük.: 32 cm; Abakus yük.: 12.9 cm; Ekinus Yük.: 8.8 cm; Anuli yük: 2.2 cm. Ayrıca bk. Thompson 1954, 40-42 Fig. 3.

31 Başlığın ayrıntılı resimleri için bk. https://www.ascsa.edu.gr/resources-landing/details?source=dc&id=Agora:Object:A%202304

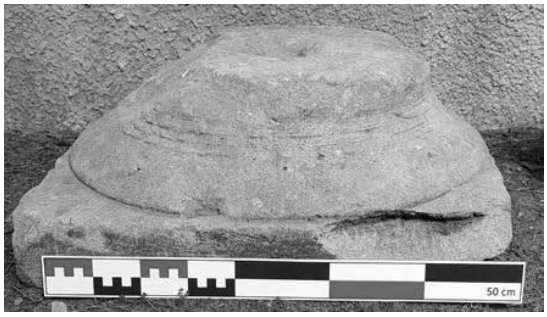

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

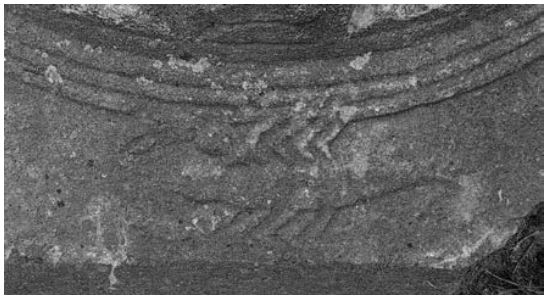

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

Başlığın boyun bölümünün en alt kenarında yüzeysel olarak 20 Dorik yiv bulunmaktadır. Bu başlık tipinin en belirgin özelliği, profili çok az kavisli olan ekinusu ve dar yivlerle birbirinden ayrılan annuletleridir. MÖ IV ve II. yüzyıllarda geniş bir coğrafyada kullanılan profili çok az kavisli ekinuslar, örneğin Pergamon, Athena Polias Tapınağı[32], Priene Agorası Güney Stoa[33] ve Ilion, Athena Tapınağı[34] gibi yapılarda tespit edilmiştir. Ekinusun yanı sıra üç annuletin profili göz önüne alındığında, başlığın MÖ II yüzyıl örnekleriyle daha yakın benzerlik içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin Pergamon, Athena Kutsal Alanı Propylonu[35], Pergamon Skythinos Anıtı[36], Priene Agorası Kuzey Portikosu[37], Menderes Magnesia Agorası[38] ve Ta Marmara Mezar Anıtı[39] gibi örneklerle yapılacak olan karşılaştırmalarla bu düşünce güçlenmektedir.

3. Tip: Başlıklar arasındaen yüksek ekinus ve annulet düzenlemesine sahip olan Dor başlık tipidir ve araştırmalarda bu tipe ait tek bir örnek tespit edilmiştir (Kat. no. 6 Fig. 7). Başlıkta abakus ile ekinus yüksekliği eşittir. Ekinus çok az kavislidir. Belirgin ve köşeli bir profile sahip olan üç annulet, birbirlerinden derin ve belirgin yivlerle ayrılmıştır. Başlığın boyun bölümünde yiv bulunmamaktadır.

Yüksek ekinus ve annulet düzenlemesine sahip olan bu başlıkta en dikkat çeken özellik boynun yivsiz olmasıdır. Anadolu Dor başlıklarında boynun yivsiz şekilde düzenlenmesi Hellenistik Dönem ile başlayan bir uygulamadır. Örneğin Alinda Agorası[40], Mamurt Kale Tapınağı[41]; Pergamon, Demeter Kutsal Alanı Kuzey Stoa[42] ile Pergamon konut ve saray yapılarında[43] boyun yivsizdir[44]. Toskania düzeninin etkisiyle Dor düzeninde yaygınlaşan bu tip başlıklara, Erken Roma Dönemi'nden itibaren Anadolu'da sıkça rastlanılmaktadır[45].

Yüksek ekinusu ve derin yivlerle birbirinden ayrılan köşeli hatlara sahip yüksek annuletleri birlikte değerlendirildiğinde Sinope başlığının MÖ III-II. yüzyıl başlıkları ile yakın benzerlik içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu dönem başlıklarında ekinus hafif dışbükey kavislidir ve birbirinden belirgin yivlerle ayrılan annutlerin sayısı çoğunlukla üçtür[46]. Örneğin Priene Tiyatrosu Proskenionu (MÖ III. yüzyılın ilk yarısı)[47]; Klaros, Apollon Tapınağı (MÖ III. yüzyıl)[48]; Delphoi, Attalos Stoası

---

32 Rumscheid 1994, Kat. no. 186 Taf. 112-1.

33 Wiegand – Schrader 1904, Abb. 183.

34 Rumscheid 1994, Kat. no. 74 Taf. 50. 3.

35 Rumscheid 1994, Kat. no. 188 Taf. 113. 8.

36 Rumscheid 1994, Kat. no. 210 Taf. 125. 5.

37 Rumscheid 1994, Kat. no. 305 Taf. 165-5.

38 Humann 1904, Abb. 125.

39 Gider-Büyüközer 2013, 758 Kat. no. 56. 3.

40 Doruk 1987, 1125 Şek. 4-II.

41 Conze – Schazmann 1911, 26 Fig. 12 Lev. 5-6.

42 Rumscheid 1994, Kat. no. 201, Taf. 119-5.

43 Kawerau – Wiegand 1930, 2-17 Abb. 6b; 22-25 Abb. 20, 23; 25-30 Abb. 34; 40-46 Abb. 53, 54.

44 Karia Bölgesi'nden benzer başlık örnekleri için bk. Gider-Büyüközer 2013, 106-107 TipBy 13.

45 Söğüt 2005, 106-114 Tab. 1 Fig. 4, 6, 9, 11, 14, 17, 23, 27-28, 30.

46 Gider-Büyüközer 2013, 408-409.

47 Von Gerkan 1921, 37-54 Taf. XX; Rumscheid 1994, Kat. no. 310 Taf. 169-1. 2.

48 Rumscheid 1994, Kat. no. 82 Taf. 56-2.

(MÖ 214-223)[49] ve Kos Asklepeionu A Tapınağı (MÖ 160)[50] gibi Hellenistik Dönem başlıkları karşılaştırma için en yakın örnekleri sunmaktadır[51]. Bu başlıklarda derin yivlerle birbirinden ayrılan üç annulet oldukça belirgindir. Örneklerin tümünde yüksek ekinus hafifçe kavislidir. Bu benzerlikler ışığında Sinope başlığını da Hellenistik Dönem içlerine tarihlendirmek mümkündür.

4. Tip: Kentte tespit edilmiş en büyük boyutlu Dor başlık tipidir ve araştırmalarda bu tipe ait toplam dört başlık tespit edilmiştir (Kat. no. 7-10 Fig. 8-12). Başlıklarda abakus düzdür. Yüksek olmayan ekinusun profili hafifçe kavislidir ve abakusla birleştiği noktada düz bir çizgi oluşturmaktadır. Başlıklardan birinin ekinusu üzerinde ayrıca kabartma şeklinde bir ıstakoz betimlemesi bulunmaktadır (Fig. 9). Başlıklarda ekinusun açısını takip eden astragal profilli üç annulet, dar yivlerle birbirinden ayrılmaktadır. Annuletlerden boyuna geçiş, düz bir bant ile sağlanmıştır. 20 Ionik yiv bulunan boyun bölümünde yivlerin başladığı üst noktada flutesler 2 cm yüksekliğinde dolu verilerek bu alanda yarım daire şeklinde, bağımsız ve oldukça plastik bölümler oluşturulmuştur.

Başlıkların en dikkat çeken özelliği, yivlerin başladığı en üst noktada, her bir flutesin içerisinde yer alan yarım daire biçiminde, oldukça plastik işlenmiş bölümlerdir. Bu bölümlerin Dorik yivli başlıklarda kullanılmasına özellikle Hellenistik Dönem'de karşılaşılmaktadır[52]. İlk olarak Dorik yivli başlıklarda, ekinus eğrisinin anuliler altında açısını devam ettirerek boyun bölümüne kadar ilerleyen hafif dışbükey bir profil şeklinde karşımıza çıkan bu uygulamanın[53], zaman içerisinde fluteslerin içini dolduran, yarım daire şeklinde belirgin bölümlere dönüşmüş olmaları mümkündür[54]. Yarım daire şeklinde bölüme sahip Dor başlıkları örneğin Pergamon[55], Nysa[56], Laodikeia[57], Kadyanda[58],

---

49 Rumscheid 1994, Kat. no. 367 Taf. 194-4.

50 Rumscheid 1994, Kat. no. 94 Taf. 60-4.

51 Başlıklarda yivsiz boyun bölümü malzemeyle bağlantılı zorunlu bir uygulama olarak da yorumlanabilmektedir. Söğüt-Gider 2011, 93. Bu durum Sinope başlığı için de söz konusu olabilir.

52 Bazı araştırmacılar başlıklar üzerinde yer alan yarım daire şeklindeki bölümlerin, Ion sütun yivlerinin alt ve üst bölümlerinde de söz konusu olduğunu belirterek; bu uygulamaları Ion mimarisinin bir yaratısı olduğunu ve en erken Güney İtalya'daki Ionik Metopontum Tapınağı'nda (MÖ V. yüzyıl) görüldüğünü belirtilmektedir. Bk. Knell 1980, 129; Waelkens 1993, 46.

53 Hellenistik Dönem Dor başlıklarını 15 gruba ayıran Rumscheid'ın çalışmasında bu profile sahip başlıklar 9. grupta yer almaktadır (Rumscheid 1994, 303). Anadolu'da en erken MÖ IV. yüzyıl Pergamon, Athena Polias Tapınağı ve Miletos, Liman Stoası'nda görülen söz konusu bu profil MÖ II. yüzyılda Pergamon ve ilişkili yapılarda sıklıkla kullanılmıştır. Örneğin Pergamon, Athena Polias Kutsal Alanı L Şekilli Stoa (Bohn 1885, 28-49 Taf. XXI-XXII; Rumscheid 1994, Kat. no. 188.2 Taf. 113-8), Aigia, Tiyatro Terası Stoası (Bohn 1889, 51) ve Atina, Attalos Stoası'nda (Rumscheid 1994, Kat. no. 363 Taf. 191-1, 2) benzer bölümler yer almaktadır. Pergamon mimarisinin yanı sıra bu profile sahip başlıklar Delos, V. Philippos Stoası; Ilion, Athena Tapınağı (Goethert–Schleif 1962, 38 Abb. 4 Taf. 24d; 50a-b) ile Lagina ve Byzantion gibi kentlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bu profile sahip başlıklar, Karia Bölgesi'nde MÖ II. yüzyıla tarihlendirilen Latmos Herakleiası, Bouleuterion ve Bouleuterion Propylonu, Iasos, Dor Başlığı 1, Iasos, Dor Başlığı 2, Milas Müzesi 4 no'lu başlık ve Ta Marmara Mezar Anıtı'nda da tespit edilmiştir. Gider-Büyüközer 2013, 95-96, TipBy3.

54 Rumscheid'ın çalışmasında bu profile sahip başlıklar 10. grupta yer almaktadır. Rumscheid 1994, 303.

55 Winter 1908, 388 Fig. LII; Rumscheid 1994, 301-303, Taf. 141-2.

56 Gider-Büyüközer 2013, 104 Kat. no. 50. 1 Fig. 419a.

57 Şimşek–Yener 2014, 174 Kat. no. B1 Res. 1.

58 Rumscheid 1994, Kat. no. 76 Taf. 52-11.

Rhodiapolis[59], Pisidia Antiokheiası[60] ve Side[61] gibi kentlerde tespit edilmiştir ancak bu başlıklar Dorik yivli olmaları ile Sinope örneklerinden ayrılmaktadır.

Sinope örneklerinde karşımıza çıkan yarım daire bölümlerin Ionik yivli Dor başlıklarında kullanılması, Anadolu'da sadece MÖ II. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Aigai, Demeter ve Kore Tapınağı başlıklarında tespit edilmiştir[62]. Bu bölümün Ionik yivli Dor başlıklarında nadir bir uygulama olması ve Aigai örneğinin MÖ II. yüzyıla tarihlendirilmesi nedeniyle Sinope başlıklarının da bu döneme ait olabileceği düşüncesi oluşmaktadır. Başlıkların Ionik yivli olması da, Hellenistik Dönem'de özellikle Pergamon mimarisinde karşımıza çıkan, Dor sütunlarının Ionik yivlerle bezenmesi uygulamasına paralel bir görüntü içerisindedir[63]. Bu bilgiler yardımıyla Sinope başlıklarını da MÖ II. yüzyıla tarihlendirmek mümkün görünmektedir.

Başlıklardan birinin ekinusu üzerinde yer alan ıstakoz betimlemesi (Fig. 9) farklı bilgiler sunabilmesi bakımından önemlidir. Konu ile bağlantılı olarak ıstakoz/kerevit figürleri genellikle kent sikkeleri üzerinde karşılaşılan bir betimlemedir. Örneğin Anadolu'da Astakos (Bithynia), Parion (Mysia), Priapos (Mysia); Anadolu dışında Apollonia Pontika (Thrakia) Astakos (Akarnania), Akragas (Sicilya), Himera (Sicilya), Katane (Sicilya), Panormos (Sicilya), Selinus (Sicilya), Solus (Sicilya) ve Tarentum (Kalabria) gibi kent sikkeleri üzerinde ıstakoz figürü bulunmaktadır[64]. Söz konusu örnekler yardımıyla ismi *astakos* olan kentlerin, kentin ismini sembolize etmesi nedeniyle ıstakoz figürünü tercih ettikleri anlaşılmaktadır; ancak kentin ismi ile ıstakoz sembolü arasında anlamsal bir ilişki olmayan diğer kentlerin bu sembolü seçme nedenleri ya da bu figürü seçen kentler arasında sosyal, kültürel ya da ticari herhangi bir ilişkinin var olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi söz konusu değildir[65]. Sinope kent sikkeleri üzerinde ıstakoz figürü söz konusu olmasa da[66] bu figürün yukarıda anılan örneklerle benzer bir düşünce ışığında, kentin önemli bir kamu yapısında kullanılmışolması mümkündür. Istakoz betimlemesini seçen kentler için bu sembolün ekonomik[67] ya da mitolojik açıdan[68] bir öneminin olup olmadığı tartışma konusudur[69] ancak en azından tüm kentle-

59 Kökmen-Seyirci 2016, Kat. no. 66 Lev. 26.

60 Rumscheid 1994, Kat. no. 15 Taf. 8-5.

61 Mansel 1978, Res. 282.

62 Bohn 1889, 41-43 Abb. 49; Rumscheid 1994, Kat. no. 2 Taf. 1-4. Rumscheid'ın çalışmasında bu profile sahip başlık 6. grupta yer almaktadır. Rumscheid 1994, 303.

63 Dor düzeninde dar ve sığ olan yivler, bıçak sırtı olarak isimlendirilen keskin bir açı ile birleşir ancak MÖ V. yüzyılda başlayan ve Hellenistik Dönem'de artarak devam eden Dor düzeninin Ion özellikleriyle yumuşatılması düşüncesinin sonucunda, bıçak sırtı şeklinde olan Dorik yivler yerini arrisleri düz yüzeyli Ionik yivlere bırakır. Ion ve Dor mimari elemanlarının birlikte kullanılması ve örnekler konusunda: Robertson 1969, 106 vd.; Coulton 1976, 119.

64 Paunov 2017, 62-63.

65 Koutrakis *et al.* 2009, 1538-1540.

66 Genel olarak Sinope kent sikkelerinin ön yüzünde Nymphe Sinope, arka yüzünde yunus üzerinde kartal betimlemesi yer almaktadır. Ebcioğlu 1974, 91-103; Keleş 2015, 52-53.

67 Hamsi ve palamut gibi balıklar, Karadeniz çevresinde yıllık göç hareketlerini istikrarlı bir biçimde devam ettirirler. Balıkların bu göç hareketleriyle bağlantılı olan balıkçılık, Karadeniz toplulukları arasındaki sosyal ve kültürel ilişkiyi motive etmede ticaretten daha önemli bir faktör olmuş olabilir. Doonan 2006, 50.

68 Bithynia Bölgesi'nde yer alan Astakos (αστακος) kenti, ismini Megara kökenli yerleşimciler ve aynı isimli bir kurucudan almaktadır. Kurucu Astakos, Poseidon ve Nymphe Olbia'dan doğan, Sparta kökenli bir Thebailidir.

rin deniz kıyısında yer aldığı; Apollonia Pontika, Priapos, Parion ve Sinope gibi kentlerin Miletos kolonisi olarak kabul edildikleri[70] göz önüne alındığında ıstakoz betimlemesinin koloni kentler arasında ticari ya da kültürel, ortak bir sembol olarak kullanıldığı düşünülebilir.

c-Arşitrav-Friz Blokları

Kent genelinde gerçekleştirilen çevre araştırmaları, temel kazıları ya da hafriyat çalışmaları sırasında bulunarak müzeye teslim edilen, herhangi bir Dor düzeni arşitrav ya da friz bloğu söz konusu değildir ancak kentin sur duvarları üzerinde, devşirme olarak kullanılmış çok sayıda arşitrav-friz bloğu tespit edilebilmektedir. Örneğin iskele yanındaki ilk kulenin kuzeydoğu köşesinde ve Sinop Eski Cezaevi sur duvarları üzerinde devşirme olarak kullanılmış arşitrav-friz blokları görülebilir durumdadır (Fig. 13-16). Bu örnekler arasında iskele yanındaki ilk kulede yer alan iki bloktan (Fig. 13-15), aşağıda yer alan bloğun (Fig. 13-14) ölçüm ve çizim çalışmaları gerçekleştirilebilmiştir.

Arşitrav-friz bölümleri aynı blok üzerine işlenmiş olan bu örnekte (Kat. no. 11 Fig. 13-14) triglif, metop, taneia, regula ve guttaeler Dor düzenindeki kanonik uygulamalar olarak blok üzerine işlenmişlerdir. Bloğun friz bölümünde, iki triglif ve iki metop korunmuş durumdadır. Triglif taeniası ile metop taeniası eşit olup 4 cm yüksekliğindedir. Ortada iki tam yanlarda yarım gliflerden oluşan trigliflerin ortasında yer alan iki glifin üst bitimleri, dikdörtgen şekilde düzenlenmiştir (Fig. 14). Gliflerin üst bitiminde dudaklar, üçgen oluşturacak şekilde aşağıya doğru eğimli kesilmiştir. Yarım glifler, taenianın alt sınırından aşağı doğru 5 cm devam ettirilerek alt bölümleri hafifçe yuvarlatılmış ancak triglif kulakları işlenmemiştir. Blokta metoplar, düz ve bezemesizdir. Yüzeyi düz işlenmiş olan arşitrav bölümü, üstte düz bir bant şeklinde düzenlenmiş taenia, altta düz bir plaka şeklinde regula ve silindirik biçimli altı guttaeden oluşmaktadır.

Arşitrav-friz bloğunda en dikkat çeken uygulama arşitrav ve triglif-metop frizinin tek bir blok üzerinde yer almasıdır. Arşitrav ve friz bölümlerinin tek bir blok üzerinde yer alması MÖ IV. yüzyıldan başlayarak Roma Dönemi içlerine kadar, hem Yunanistan hem de Anadolu'da tapınak, stoa, tiyatro, nymphaion, sütunlu cadde ve anıt mezar gibi farklı yapılarda tercih edilebilen, popüler bir mimari uygulamadır[71]. İlk olarak Korinthos, Asklepios Tapınağı (MÖ IV. yüzyıl)[72] ile Perakhora, Liman Stoası'nda (MÖ IV. yüzyılın son çeyreği)[73] kullanılmış olan bu uygulamaya MÖ III. ve I. yüzyıllarda[74] ve Roma İmparatorluk Dönemi boyunca[75] pek çok yapıda rastlamak mümkündür. Buna

Koutrakis *et al.* 2009, 1538.

69 Hind 1985, 89-104; Koutrakis *et al.* 2009, 1538-1540

70 Tsetskhladze 2004, 225-278; Doonan 2006, 47-58; Arslan 2007, 6-9.

71 Genel olarak bu mimari uygulamanın hem uygulama ve üretimde fayda sağlamak hem de arşitravın görünümünü genişletmek için kullanıldığı düşünülmektedir. Winter 2006, 68.

72 Roebuck 1951, 32 Fig. 7, 9 Pl. 10-6; Roux 1952, 176; Coulton 1964, 107, 127-128.

73 Coulton 1964, 107 Pl. 22-c.

74 Örneğin Korinthos, Kuzey-Batı Stoa (Stillwell *et al.* 1941, 97-98 Fig. 71); Delphoi, Attalos Stoası (Roux 1952, 176-178 Fig. 19-20); Pergamon, Athena Polias Kutsal Alanı Üst Kat Stoası (Bohn 1885, Pl. XXIII); Stratonikeia Tiyatrosu Proskenionu (Mert 2008, 110 Abb. 18-19); Halikarnassos Tiyatrosu Proskenionu (Gider-Büyüközer 2013, 544-551 Fig.189a-b); Sagalassos Nymphaionu (Vandeput 1997, 18-19 Pl. 6-1); Ephesos Tiyatrosu Proskenionu (Hederbey *et al.* 1912, Abb. 45. 49); Aphrodisias Tiyatrosu Proskenionu (Gider-Büyüközer 2013, 489-498 Fig. 126a, b -127a, b) gibi yapılarda bu uygulamaya rastlamak mümkündür.

75 Gider-Büyüközer 2013, 255 dn. 1262.

Fig. 13

Fig. 14

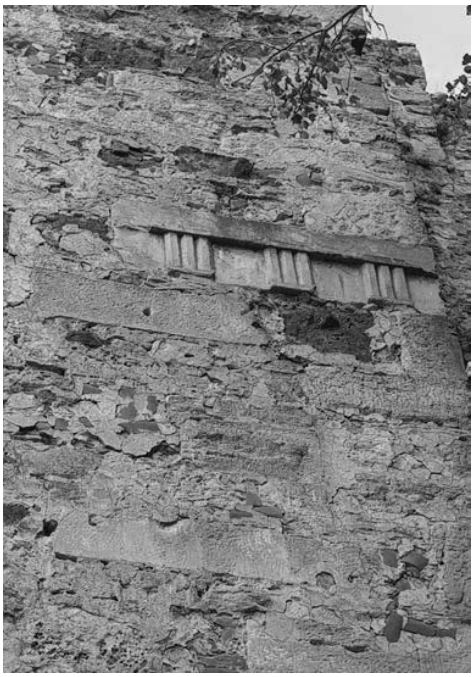

Fig. 15

Fig. 16

göre, tek bir blok üzerinde çalışılmış olan arşitrav-friz blokları için coğrafi, dönemsel ya da yapısal bir sınıflandırma yapmanın mümkün olmadığı anlaşılmaktadır.

Sinope arşitrav-friz bloğunda öne çıkan bir diğer özellik triglif ve metop taenialarının eşit yükseklikte düzenlenmesidir. Triglif ile metop taeniasının eşit yükseklikte işlenmesine MÖ VI. yüzyılda başlandığı[76]; MÖ II. yüzyılda standart bir uygulama haline geldiği ve Roma Dönemi boyunca devam ettiği bilinmekte, böylece bu uygulamanın da uzun bir tarih aralığında kullanıldığı anlaşılmaktadır[77].

Metop genişliği (34 cm), triglif genişliğinden (28 cm) daha fazla olan bu blokta, metop genişliği-

[76] Örneğin Assos, Athena Tapınağı friz blokları.Wescoat 2012,65-69, Fig. 35, Pl. 89.

[77] Gider-Büyüközer 2013, 204-208.

nin triglife oranı 1.214'dir[78]. Bu oran özellikle Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne işaret etmektedir çünkü bu döneme ait pek çok örnekte triglif genişliğinin metop genişliğine yakın olduğu tespit edilmiştir[79]. Örneğin Hierapolis, Apollon Kutsal Alan Portikosu'nda bu oran 1.23 (Augustus-Tiberius Dönemi)[80]; Ephesos, Nero Stoası'nda 1.30 (MS 54-68)[81] ve Hierapolis Mermer Stoa'da ise 1.32 (MS I. yüzyıl)[82] olarak hesaplanmıştır[83].

Blok üzerinde friz ile arşitrav yüksekliklerinin birbirlerine olan oranlarında da benzer bir durum söz konusudur. Blokta friz yüksekliği (38 cm), arşitrav yüksekliğinden (26 cm) daha fazladır ve arşitravın frize oranı 1:0.684'dir. MÖ V. yüzyılda friz ve arşitravın yüksekliği hemen hemen eşit iken tarihsel süreç içerisinde arşitrav yüksekliğinin giderek azaldığı bilinmektedir[84]. Tüm bu bilgiler ışığında blokta arşitrav ve friz bölümlerinin birlikte işlenmesi ve frizin arşitravdan daha yüksek olması birlikte değerlendirildiğinde bu bloğu Geç Hellenistik-Erken Roma Dönemi'ne tarihlendirmek mümkün görünmektedir. Başlığın triglif ve metoplarının birbirleriyle olan oranı da bu tarihi işaret etmektedir.

Konu ile ilgili olarak ayrıca Histria[85] ve Kallatis[86] gibi Kuzey Pontos kentlerinde arşitrav ve friz bölümleri aynı blok üzerinde yer alan ve genel olarak Hellenistik Dönem'e tarihlendirilen örnekler söz konusudur. Blokların tümünde triglif ve metop taeniaları eşit yüksekliktedir ve orta gliflerin üst bitimleri, dikdörtgen şekilde düzenlenmiştir. Bu durum Karadeniz'in kuzey ve güney kıyı kentlerinde, benzer mimari tekniklerinin kullanıldığını ayrıca düşündürmektedir.

Bu örneğin yer aldığı kulenin üst seviyesinde üç triglif ve dört metopu korunmuş devşirme bir bloğun (Fig. 15) yanı sıra Sinop Eski Cezaevi duvarı üzerinde iki triglif ve bir metop bölümü korunmuş başka bir devşirme bloğu daha tespit edilmiştir (Fig. 16). Sur duvarları üzerinde oldukça yüksek seviyelerde yer aldıkları için bu blokların ölçüm ve çizim çalışmaları gerçekleştirilememiştir[87]. Stilistik ya da tipolojik olarak değerlendirilmeye alınamasalar da her iki örnekte de arşitrav ve friz bölümlerinin aynı blok üzerinde yer aldığı gözlemlenebilmektedir[88].

---

78 Vitruvius (IV. 3. 4)'de triglif genişliğinin 1 modül, metop genişliğinin 1.5 modül olması gerektiğinin altını çizer.

79 Gider-Büyüközer 2013, 287-291.

80 Ismaelli 2009, Fig. 106.

81 Steskal 2010, 191-195, Taf. 230.

82 Ismaelli 2009, Fig. 169.

83 Gider-Büyüközer 2013, Tab. 37.

84 Gider-Büyüközer 2013, 275.

85 Kentte MÖ III. yüzyılda tarihlendirilen Theos Megas Tapınağı Dor düzenindedir (Mărgineanu–Cârstoiu 2006, 410-411 Pl. CXXVII).

86 Bu antik kentte gerçekleştirilen kazı çalışmalarında çok sayıda arşitrav-friz bloğu tespit edilmiştir. Bu mimari blokların anıtsal bir yapıya ait olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca bk. Mărgineanu–Cârstoiu 2013, 43-46 Fig. 8-9; Nistor 2018, 53-70 Fig 1-11.

87 Bu iki örneğin yanı sıra sur duvarları üzerinde çok sayıda arşitrav-friz bloğu gözlemlenmektedir ancak çoğunluğunda çizim ve ölçüm çalışmaları gerçekleştirilemediğinden burada sadece iki örneğe yer verilmiştir.

88 Bu durum arşitrav ve friz bloklarının düzenlemelerinde kentte standartlaşmış uygulamaların söz konusu olduğuna işaret etmektedir. Nitekim kentte arşitrav ve friz bölümleri aynı blok üzerinde şekillendirilmiş Ion ve Korinth düzenine ait pek çok örnek söz konusudur.

Değerlendirme ve Sonuç

Karadeniz kıyısı boyunca tek doğal liman olması ile coğrafi ve stratejik olarak önemli bir konuma sahip olan Sinope kenti, bu özelliğinden dolayı günümüze kadar kesintisiz olarak yerleşim görmüştür ancak bu durum, kentin farklı dönemlerde sahip olduğu kent dokusunun anlaşılmasını oldukça zorlaştırmaktadır. Kesintisiz yerleşimin yanı sıra hemen her dönemde, yeni bir yapı için önceden var olan mimari elemanların devşirme olarak kullanılması[89] da ilk kullanım alanlarının tespitini neredeyse imkansız hale getirmektedir[90]. Bu durum antik mimari elemanların sayısını azaltmakta, dolayısıyla kentte inşa edilen yapı türlerinin ve mimari uygulamaların bütünsel bir gözlemle değerlendirilmesini neredeyse imkansız hale getirmektedir.

Modern yerleşim ve devşirme kullanımının yanı sıra bölge genelinde sistemli kazı ve araştırmaların azlığı nedeniyle bölgenin yerel mimari uygulamaları ve kentler arasındaki olası etkileşim takip edilememektedir. Bu nedenle söz konusu çalışma içerisinde değerlendirmeye alınmış olan mimari parçalar, kentin Dor mimarisi konusunda bir ön bilgi sunması bakımından oldukça önemlidir.

Çalışma içerisinde incelenen Dor düzeninde sütunlar, başlıklar ve arşitrav-friz blokları gibi mimari parçalar, kentte en azından Klasik Dönem'den başlayarak Erken Roma Dönemi'ne uzanan bir Dor düzeni yapılaşmasının varlığı konusunda ön bilgiler sunmaktadır. Mimari parçaların tipolojik özellikleri, kentin özellikle Klasik Dönem'de Hellen mimari etkisinde kaldığını düşündürmektedir[91]. Örneğin 1. Tip başlığın sahip olduğu tipolojik özellikler (Kat. no. 4 Fig. 5), Attika Bölgesi mimarisini işaret etmektedir[92].

İncelenen diğer örnekler Sinope kenti Dor mimarisinin başka bir kent ya da bölge mimarisi ile etkileşim içerisinde olup olmadığı konusunda kesin bilgiler sunmamaktadır ancak mimari eleman-

---

89 Devşirme kullanımı hakkında pek çok yazar da benzer bilgiler vermektedir. Örneğin 1826 yılında kenti gezen Fransız coğrafyacılar konu hakkında şu bilgileri vermektedir: "*Türkler sur duvarlarının inşası sırasında, agora ve gymnasiumu süsleyen mermer ve granit iki binden fazla sütunu, devşirme olarak kullanmışlardır*" (Journal des Voyages 1826, 261). Benzer şekilde 1833 ile 1843 yılları arasında Anadolu'yu gezen Texier de Sinope devşirme kullanımı konusunda şu bilgileri vermektedir: "*Yeni Sinop kenti, eskinin yıkıntılarıyla yapılmıştır; böylece sanat açısından bir önemi yoktur. Burada ne Bizanslılar ve ne de Türkler, dikkat çekici eserler meydana getirmişlerdir*" (Texier 1862, 622). Kent surlarında kullanılan devşirme malzemeler konusunda ayrıca bk. Redford 2014, 27-61.

90 Akurgal 1956, 51.

91 Kentte Attika etkisinde yapılmış Ion sütun başlıkları da tespit edilmiştir. Başlıklar ve Attika etkileri konusunda bk. Yıldırım 2019, 127-134. İki bölge ve kent arasında önemli ilişkiler olduğu, antik kaynak aktarımları, kentte gerçekleştirilen araştırmalarda ele geçen seramik, sikke ve mezar steli gibi buluntularla da desteklenmektedir. Konu hakkında ilk bilgiler, antik kaynaklardan elde edilmektedir. Antik yazarlardan Plutarkhos, Atina'dan Sinope'ye 600 kolonist gönderildiğini bildirmektedir (Plutarkhos, XX. Ayrıca bk. Arslan 2007, 53). Antik kaynaklar Theselyalı Autolykos'un kentin kurucusu olduğunu bildirilmektedir (Str. XII. 3. 11; Ps-Skym. str. 941-946; Apoll. II. 955-961). Kentte gerçekleştirilen kazılarda ele geçen Attika seramikleri konusunda bk. Akurgal 1956, 50; Boysal 1959, 23-29. Atina etkili olarak yorumlanan Sinope sikkeleri konusunda bk. Keleş 2015, 52-54. Kentte Attika etkisinde üretildiği düşünülen mezar stelleri konusunda bk. Sağlan - Bağdatlı Çam 2017, 117-134.

92 Konu ile ilgili olarak Kuzey Karadeniz kentlerinde sürdürülen kazı ve araştırmalar da bölgede MÖ V. yüzyıldan itibaren Attika etkisinde ancak yerel özellikler gösteren mimari yapıların inşa edildiğini ortaya koymaktadır. Dipnot 27.

ların sahip olduğu tipolojik özellikler, özellikle Batı ve Güneybatı Anadolu kentlerinde uygulanan mimari teknik ve uygulamaları bilerek uygulayabilen, yerel bir atölyenin varlığını ortaya koymaktadır. 4. Tip başlıklarda (Fig. 8-12) Ionik yivlerinin kullanılması ve fluteslerin içini dolduran yarım daire şeklindeki profiller, dönemin en etkili mimari uygulamalarına sahip olan Pergamon etkisine işaret etmektedir ancak kent genelinde Pergamon etkisini kesin olarak kanıtlayacak herhangi bir arkeolojik veri şimdilik söz konusu değildir. Bu nedenle var olan tüm bu stilistik ve tipolojik benzerlikleri, dönemin beğenilen ve sıkça tercih edilen belli başlı teknik ve estetik uygulamalar olarak değerlendirmek daha doğru olacaktır. Başlıklardan birinin ekinus bölümünde yer alan ıstakoz betimi ise kentin ticari ya da kültürel hayatı hakkında ip uçları sunan yerel bir uygulama olarak düşünülmelidir.

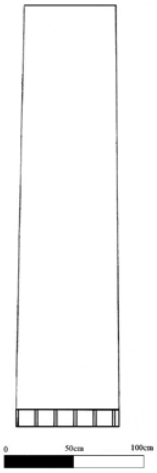
Dor başlıklarındaki farklı tipolojik özellikler, kentte MÖ V. yüzyıldan başlayarak MÖ II. yüzyıla uzanan en az dört farklı Dor yapısının inşa edilmiş olduğuna işaret etmektedir. Orijinal kullanım alanları hakkında kesin bir bilgi bulunmayan sütunlar ve başlıkların yanı sıra masif ve sağlam yapıları nedeniyle kent genelinde sur duvarlarının yenilenmesi sırasında devşirme malzeme olarak yoğun bir şekilde kullanılmış olan arşitrav-friz bloklarının hangi tür yapılarda kullanıldıklarını kesin olarak belirleyebilmek şimdilik mümkün değildir ancak mimari elemanların boyutları, kaliteli işçiliği ve tipolojik özellikleri göz önünde alındığında kentin merkezi alanlarında yer alan tapınak, agora ya da gymnasion gibi önemli kamu yapılarında kullanılmış oldukları düşünülebilir[93].

Bu çalışma ile tanıtılmaya ve aydınlatılmaya çalışılan Sinope kentinin Dor mimarisi konusunda bilgilerimiz hem kent hem de bölgede konu ile ilgili yapılan bilimsel çalışmaların azlığı nedeniyle şimdilik sınırlıdır. Kentin antikçağ mimarisi ve atölyeleri konusundaki bilgilerimizin artması önümüzdeki dönemlerde gerçekleştirilecek sistemli kazı ve araştırmalarla mümkün olacaktır.

---

[93] Sinope'nin antikçağ mimari yapıları ve bu yapılarda kullanılan mimari düzenlerin tespiti çalışmalarında, tarihi olaylar, antik yazarlar ve gezginlerin anlatımlarından elde edilen bilgiler büyük önem taşımaktadır. Örneğin I. Pharnakes, krallığın başkentini ve krali mezarlık merkezini Amaseia'dan Sinope'ye taşımış; kenti güzel yapılarla donatarak krallığın donanma üssü haline getirmiştir (Arslan 2007, 63-64). Benzer şekilde VI. Mithradates doğduğu ve büyüdüğü kent olan Sinope kentini, krallığın başkenti olarak belirlemiş ve başta krallık sarayı olmak üzere önemli kamu yapıları inşa ettirmiştir (Arslan 2007, 383-384). Bu kral ayrıca bilim, tıp ve toksikoloji ile ilgilenmektedir ve kralın yaralandığı kitaplarını muhafaza ettiği bir kütüphanesi mutlaka olmalıdır düşüncesinden hareketle; araştırmacılar kentte bir saray kütüphanesi olduğunu düşünmektedir. Nitekim bu kütüphanenin daha sonra Roma'ya taşındığı bilinmektedir (Yıldız 2003, 149-150). Antik yazarlardan Strabon kent yapılarını şu şekilde tasvir etmektedir: *"Kent surlarla, güzel bir şekilde çevrili olup, ayrıca gymnasion, agora ve sütunlu caddelerle gösterişli bir şekilde süslenmiştir"* (Str. XII. 3.11). Fransız coğrafyacı J. T. Verneur'un 1826 yılına ait önemli bir kent planı üzerinde de Strabon'un verdiği bilgiler doğrulanmakta; yaptığı harita üzerinde agora, nymphaion ya da tapınaklar gibi kentin önemli antik kamu yapılarının, sur dışında kalan ve *Boztepe* olarak adlandırılan yarımada üzerinde yer aldığına vurgu yapılmaktadır (Journal des Voyages 1826, 257-263). Texier de konu hakkında şu bilgileri vermektedir: "*Sinop kenti Pharnakes tarafından işgal edildi ve topraklarına katıldı; bu kent Mithradates'in tahttan inişine kadar Pontos'un bir bölümü durumunda kaldı. Bu prens, vatanına önem vererek süslü binalar yaptırdı, tapınaklar, kemer altları, tersaneler meydana getirdi fakat şimdi bunlardan bir eser kalmamıştır"* (Texier 1862, 622-624).

KATALOG

Kat. No: 1 Fig. 1, 4.

Müze Envanter No: -

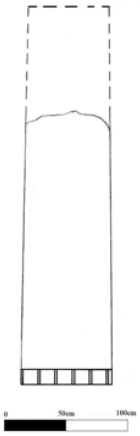
Buluntu Yeri: Sinop Meydankapı Mahallesi, Levent Aralığı Sokak Hafriyat Çalışmaları.

Malzeme: Kumtaşı

Sütun yük.: 296 cm **Alt çap:** 75 cm **Üst çap:** 65 cm

Yiv yük. gen. der.: 11 x 13 x 3 cm **Arris gen.:** 1 cm

Tanımlama: Tamamı korunmuş olan sütun gövdesinde kırılmalar ve aşınmalar söz konusudur. Kabaca murçlanmış olan sütun gövdesi monolithik, yivsiz ve perdahsızdır. Sütunun üst bölümünde 15 x 11 cm ölçülerinde ve 5 cm derinliğinde bir zıvana yuvası bulunmaktadır. Sütun gövdesinin alt bölümünde 16 Ionik yivli bir bölüm yer almaktadır.

Kat. No: 2 Fig. 2

Müze Envanter No: -

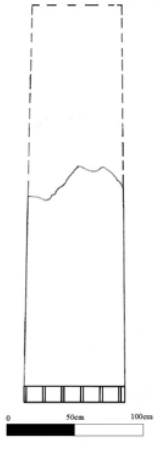
Buluntu Yeri: Sinop Meydankapı Mahallesi, Levent Aralığı Sokak Hafriyat Çalışmaları.

Malzeme: Kumtaşı

Sütun yük.: 205 cm (Korunan yük.) **Alt çapı:** 75 cm

Yiv yük. gen. der.: 11 x 13 x 3 cm **Arris gen.:** 1 cm

Tanımlama: Korunan yüksekliği 205 cm olan sütun gövdesinde yoğun kırılmalar ve aşınmalar söz konusudur. Kabaca murçlanmış olan sütun gövdesi monolithik, yivsiz ve perdahsızdır. Sütun gövdesinin alt bölümünde 16 Ionik yivli bir bölüm yeralmaktadır.

Kat. No: 3 Fig. 3

Müze Envanter No: -

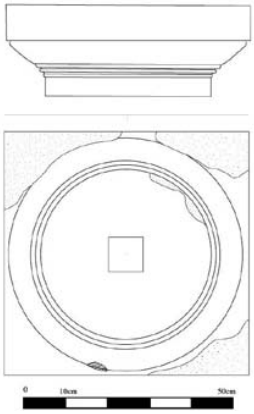
Buluntu Yeri: Sinop Meydankapı Mahallesi, Levent Aralığı Sokak Hafriyat Çalışmaları.

Malzeme: Kumtaşı

Sütun yük.: 153 cm (Korunan yük.) **Alt çapı:** 75 cm

Yiv yük. gen. der.: 11 x 13 x 3 cm **Arris gen.:** 1 cm

Tanımlama: Korunan yüksekliği 153 cm olan sütun gövdesinde yoğun kırılmalar ve aşınma söz konusudur. Kabaca murçlanmış olan sütun gövdesi monolithik, yivsiz ve perdahsızdır. Sütun gövdesinin alt bölümünde 16 Ionik yivli bir bölüm yer almaktadır.

Kat. No: 4 Fig. 5 (1. Tip)

Müze Envanter No: -

Buluntu Yeri: ?

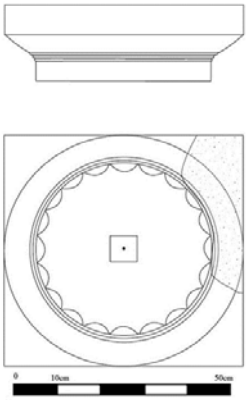
Malzeme: Kumtaşı

Başlık Yük.: 21 cm **Alt Çap.:** 38 cm

Abakus uz. gen. yük.: 56 x 56 x 8 cm

Ekinus yük.: 5.5 cm **Annulet yük.:** 3 cm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde kırılma ve aşınmalar söz konusudur. Abakus düzdür. Profili çok az kavisli olan ekinus en üst noktada içe doğru döndürülerek, belirgin bir kavisle abakusa bağlanmıştır. Ekinusun açısını takip eden üç annulet, köşeli profile sahiptir. Kırılma ve aşınma nedeniyle boynun özellikleri konusunda herhangi bir bilgi elde edilememektedir. Başlığın altında 8 x 8 cm ölçülerinde ve 2.5 cm derinliğinde bir zıvana yuvası bulunmaktadır.

Kat. No: 5 Fig. 6 (2. Tip)

Müze Envanter No: 5.48.84

Buluntu Yeri: Pervane Medresesi

Malzeme: Kumtaşı

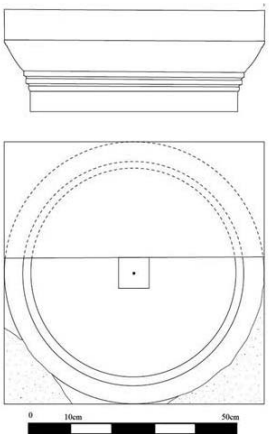
Başlık yük.: 17.5 cm **Alt çap.:** 39 cm

Abakus uz. gen. yük.: 53 x 53 x 7 cm

Ekinus yük.: 4 cm **Annulet yük.:** 2 cm

Yiv gen. der.: 5.5 x 1 cm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde kırılma ve aşınma söz konusudur. Abakus düzdür. Ekinus profili çok az kavislidir. Ekinusun açısını takip eden ve köşeli bir profile sahip olan üç annulet dar ve çok derin olmayan yivlerle birbirinden ayrılmıştır. Boynun sadece en alt kenarında yüzeysel olarak işlenmiş 20 Dorik yiv yer almaktadır. Başlığın altında 6 x 6 cm ölçülerinde ve 1.5 cm derinliğinde bir zıvana yuvası bulunmaktadır.

Kat No: 6Fig. 7 (3. Tip)

Müze Envanter No:-

Buluntu Yeri: ?

Malzeme: Kumtaşı

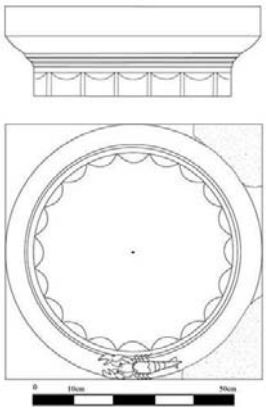
Başlık yük.: 23 cm **Alt çap.:** 48 cm

Abakus uz. gen. yük.: 60 x 60 x 7 cm

Ekinus yük.: 7 cm **Annulet yük.:** 4.5 cm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde yoğun kırılma ve aşınma söz konusudur. Abakus düzdür. Yüksek ekinus hafifçe kavislidir. Belirgin ve köşeli bir profile sahip olan üç annulet, birbirlerinden derin ve belirgin yivlerle ayrılmıştır. Başlığın boyun bölümünde yiv bulunmamaktadır. Başlığın al-

tında 7 x 7 cm ölçülerinde ve 4.5 cm derinliğinde bir zıvana yuvası bulunmaktadır.

Kat. No: 7 Fig. 8-9 (4. Tip)

Müze Envanter No: 5.27.84

Buluntu Yeri: Alaeddin Cami Avlusu

Malzeme: Kumtaşı

Başlık yük.: 24.5 cm **Alt çap.:** 54 cm

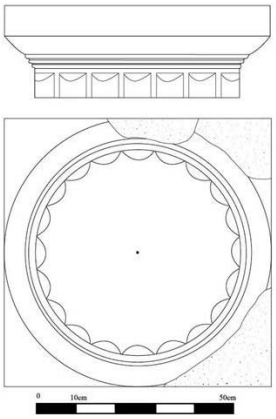
Abakus uz. gen. yük.: 70 x 70 x 8 cm

Ekinus yük.: 5 cm (Istakoz betimlemesi)

Annulet yük.: 3.5 cm

Yiv gen. der.: 7.5 x 2 cm **Arris gen.:** 8 mm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde kırılma ve aşınma söz konusudur. Ekinusun profili hafifçe kavislidir. Ekinus üzerinde kabartma şeklinde işlenmiş bir ıstakoz betimlemesi bulunmaktadır. Astragal profilli üç annulet, dar yivlerle birbirinden ayrılmaktadır. Annuletlerden boyun bölümüne geçiş 1.5 cm yüksekliğinde düz bir bant ile sağlanmıştır. Boyun bölümünde 20 Ionik yiv yer almaktadır. Yivlerin başladığı üst noktada flutesler, 2 cm yüksekliğinde dolu verilerek bu alanda, yarım daire şeklinde bölümler oluşturulmuştur.

Kat. No: 8 Fig.10 (4. Tip)

Müze Envanter No:18.3.74

Buluntu Yeri: ?

Malzeme: Kumtaşı

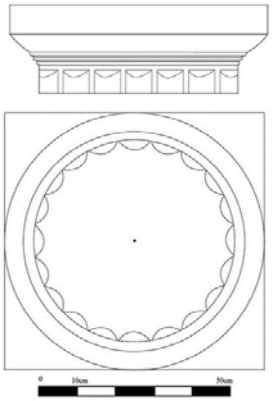
Başlık yük.: 24.5 cm **Alt çap.:** 54 cm

Abakus uz. gen. yük.: 70 x 70 x 8 cm

Ekinus yük.: 5 cm **Annulet yük.:** 3.5 cm

Yiv gen. der.: 7.5 x 2 cm **Arris gen.:** 8 mm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde kırılma ve aşınma söz konusudur. Ekinusun profili hafifçe kavislidir. Astragal profilli üç annulet, dar yivlerle birbirinden ayrılmaktadır. Annuletlerden boyun bölümüne geçiş 1.5 cm yüksekliğinde düz bir bant ile sağlanmıştır. Boyun bölümünde 20 Ionik yiv yer almaktadır. Yivlerin başladığı üst noktada flutesler, 2 cm yüksekliğinde dolu verilerek bu alanda, yarım daire şeklinde bölümler oluşturulmuştur.

Kat. No: 9 Fig. 11 (4. Tip)

Müze Envanter No: 5.25.84

Buluntu Yeri: Alaeddin Cami Avlusu

Malzeme: Kumtaşı

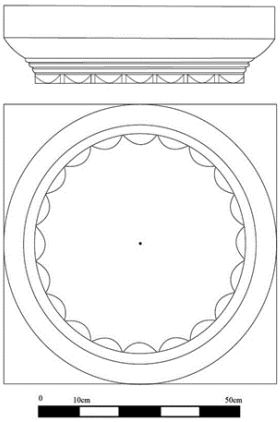
Başlık yük.: 24.5 cm **Alt çap.:** 54 cm

Abakus uz. gen. yük.: 70 x 70 x 8 cm

Ekinus yük.: 5 cm **Annulet yük.:** 3.5 cm

Yiv gen. der.: 7.5 x 2 cm **Arris gen.:** 8 mm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde kırılma ve aşınma söz konusudur. Ekinusun profili hafifçe kavislidir. Astragal profilli üç annulet, dar yivlerle birbirinden ayrılmaktadır. Annuletlerden boyuna geçiş 1.5 cm yüksekliğinde düz bir bant ile sağlanmıştır. Boyun bölümünde 20 Ionik yiv yer almaktadır. Yivlerin başladığı üst noktada flutesler, 2 cm yüksekliğinde dolu verilerek bu alanda, yarım daire şeklinde bölümler oluşturulmuştur.

Kat. No: 10 Fig. 12 (4. Tip)

Müze Envanter No: 7.3.79

Buluntu Yeri: Temel Kazısından (?)

Malzeme: Kumtaşı

Başlık yük.: 19.5 cm **Alt çap.:** 54 cm

Abakus uz. gen. yük.: 70 x 70 x 8 cm

Ekinus yük.: 5 cm **Annulet yük.:** 3.5 cm

Yiv gen. der.: 7.5 x 2 cm **Arris gen.:** 8 cm

Tanımlama: Başlığın abakus, ekinus ve boyun bölümlerinde kırılma ve aşınma söz konusudur. Ekinusun profili hafifçe kavislidir. Astragal profilli üç annulet, dar yivlerle birbirinden ayrılmaktadır. Annuletlerden boyuna geçiş 1.5 cm yüksekliğinde düz bir bant ile sağlanmıştır. Üst noktada 2 cm yüksekliğinde yarım daire şeklinde bölümler oluşturulmuş ancak boyun işlenmemiştir.

Kat. No: 11 Fig. 13-14

Müze Envanter No: -

Buluntu Yeri: Sur Duvarı Devşirme Malzeme

Malzeme: Kireç Taşı

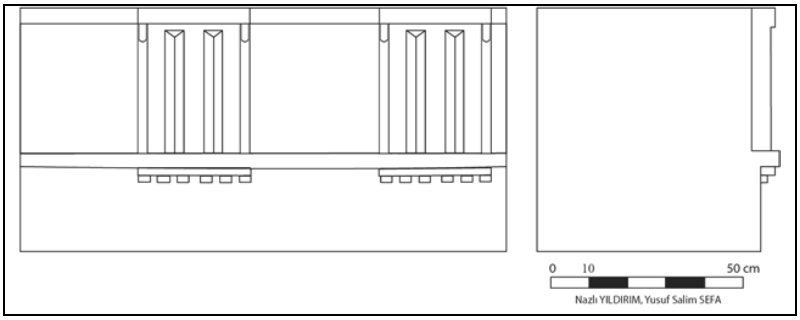
Blok uz. gen. yük.: 127 x 58 x 64 cm

Triglif-Metop başlık yük.: 4 cm

Friz yük.: 38 cm **Triglif yük. gen. der.:** 38x 28 x 5 cm **Metop gen.:** 34 cm

Arşitrav yük.: 26 cm **Taenia yük. der.:** 4 x 6 cm

Regula yük. gen. der.: 2.5 x 2.9 x 4 cm **Guttae yük. gen. der.:** 2 x 2 x 2 cm

Tanımlama: Devşirme olarak kullanılmış olan blokta yoğun kırılma ve aşınma söz konusudur. Blokta friz ve arşitrav bölümleri birlikte işlenmiştir. Triglif taeniası ile metop taeniası eşit yüksekliktedir. Bloğun friz bölümünde iki triglif ile iki metop korunmuştur. Trigliflerin ortasında yer alan iki glifin üst bitimleri dikdörtgen şekilde düzenlenmiştir. Ortada yer alan gliflerin üst bitiminde dudaklar, üçgen oluşturacak şekilde aşağıya doğru eğimli kesilmiştir. Her iki kenarda yer alan yarım glifler taenianın alt sınırından aşağı doğru 5 cm devam ettirilerek alt bölümleri hafifçe yuvarlatılmış ancak triglif kulakları işlenmemiştir. Metoplar, düz ve bezemesizdir. Yüzeyi düz işlenmiş olan arşitrav, üstte düz bir bant şeklinde düzenlenmiş taenia, altta düz bir plaka şeklinde regula ve silindirik biçimli altı guttaeden oluşmaktadır. Bloğun yan yüzünde yer alan ve blokların sabitlenmesinde kullanılan kanallı zıvana yuvası 9 x 9 cm ölçülerinde ve 4 cm derinliğindedir.

BİBLİYOGRAFYA

Adam 2005 — J. P. Adam, *Roman Building. Materials and Techniques*. London-New York 2005.

Akurgal 1956 — E. Akurgal, "Sinop Kazıları". *TAD VI/1* (1956) 47-61.

Arslan 2007 — M. Arslan, *Mitridates VI Eupator. Roma'nın Büyük Düşmanı*. İstanbul 2007.

Barat 2012 — C. Barat, "La ville de Sinope, Reflexions Historiques et Archeologiques". Ed. D. K. Tezgör, *Sinope. The Results of Fifteen Years of Research Proceedings of the International Symposium*. 7-9 May 2009. Boston (2012) 25-64.

Barletta 2001 — B. A. Barletta, *The Origins of the Greek Architectural Orders*.

Bingöl 2004 — O. Bingöl, *Arkeolojik Mimaride Taş*. İstanbul 2004.

Bohn 1885 — R. Bohn, *Das Heiligtum der Athena Polias Nikephoros*. AvP II. Berlin 1885.

Bohn 1889 — R. Bohn, *Altertümer von Aegae*. Berlin 1889.

Boysal 1959 — Y. Boysal, "Sinop'un En Eski Buluntuları ve Kolonizasyonu Hakkında". *TAD* VIII/2 (1959) 23-29.

Bujskikh–Chistov 2018 — A. Bujskikh–D. Chistov," Architectural Details and Monumental Buildings at Barysthenes". *Caiete ARA* 9 (2018) 5-22.
Cambridge 2001.

Conze – Schazmann 1911 — A. Conze – P. Schazmann, *Mamurt-Kaleh: Ein Tempel der Gottermutter unweit Pergamon*. Berlin 1911.

Coulton 1964 — J. J. Coulton, "The Stoa by the Harbour at Perachora". *BSA* 59 (1964) 101-131.

Coulton 1976 — J. J. Coulton, *The Architectural Development of the Greek Stoa*. Oxford 1976.

Coulton 1977 — J. J. Coulton, *Ancient Greek Architects at Work. Problems of Structure and Design*. New York 1977.

Dinsmoor 1973 — W. B. Dinsmoor, *The Architecture of Ancient Greece. An Account of Its Historic Development*. New York 1973.

Doonan 2006 — O. Doonan, "Exploring Community in the Hinterland of a Black Sea Port". Eds. P. Guldager Bilde - V. Stolba, *Surveying the Greek Chora: The Black Sea Region in a Comparative Perspective. Black Sea Studies 4*. Aarhus (2006) 47-58.

Doruk 1987 — S. Doruk, "Antik Alinda Kentindeki Pazar Yapısı". *Belleten* 51 (1987) 1118-1137.

Ebcioğlu 1974. — İ. Ebcioğlu, "Neşredilmemiş Yeni Bir Sinope (Sinop) Şehri Sikkesi ve Onunla İlgili Bazı Sorunlar". *Anadolu (Anatolia)* 18 (1974) 91-103.

Eran 2019 — Y. Eran, *Arkaik Dönem Tapınakları. Anıtsal Hellen Mimarlığına Giriş*. İstanbul 2019.

Erzen 1956 — A. Erzen, "Sinop Kazısı 1953 Yılı Çalışmaları". *TAD* VI/1 (1956) 69-72.

Gider-Büyüközer 2013 — Z. Gider-Büyüközer, *Karia Bölgesi Dor Mimarisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya 2013.

Gider-Büyüközer 2019 — Z. Gider-Büyüközer, "Anadolu Dor Mimarisi: MÖ 4. Yüzyıl". *Arkhaia Anatolika* II (2019) 102-165.

Goethert – Schleif 1962 — F. W. Goethert – H. Schleif, *Der Athenatemple von Ilion*. Berlin 1962.

Hederbey *et al.*1912 — R. Hederbey, G. Niemann – W. Wilberg, *Das Theater in Ephesos*. FIE II. Wien 1912.

Hind 1985 — J. G. F. Hind, "Anchors, Crayfish and Facing Heads: Silver Coins of Apollonia on the Euxine Sea". *Thracia Pontica* II (1985) 89-104.

Ismaelli 2009 — T. Ismaelli, *Hierapolis di Frigia III: Architettura Dorica a Hierapolis di Frigia.* İstanbul 2009.

Johnson 1936 — F. P. Johnson, "The Kardaki Temple". *AJA* 40/1 (1936) 46-54.

Journal des Voyages 1826 — J. T. Verneur, *Journal des Voyages. Decouvertes et Navigations Modernes ou Archives Geographiques*. Paris 1826.

Kalpaxis 1986 — T. E. Kalpaxis, *Hemiteles. Akzidentelle Unfertigkeit und "Bossen-Stil" in der griechischen Baukunst.* Mainz 1986

Kawerau – Wiegand 1930 — K. Kawerau – Th. Wiegand, *Die Paläste der Hochburg.* AvP V/1. Berlin 1930.

Keleş 2015 — V. Keleş, "Sikkeler Işığında Karadeniz'de Grek Etkisi (Güney Bölge)". Ed. M. Işıklı – B. Can, *Uluslararası Doğu Anadolu- Güney Kafkasya Kültürleri Sempozyumu Bildiriler* II. Cambridge (2015) 51-59.

Knell 1980 — H. Knell, *Grundzüge der griechischen Architektur*. Darmstadt 1980.

Kourayos – Burns 2004 — Y. Kourayos – B. Burns, "Exploration of the Archaic Sanctuary at Madra on Despotiko". *BCH* 128-129(2004) 133-174.

Koutrakis *et al.* 2009 — E. Koutrakis, Y. Machino, D. Mylona – C. Perdikaris, "Crayfish Terminology in Ancient Greek, Latin and Other European Languages". *International Journal of Crustacean Research* 81/12 (2009) 1535-1546.

Kökmen-Seyirci 2016 — H. Kökmen-Seyirci, Rhodiapolis Antik Kenti Mimari Bezemeleri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi. Antalya 2016.

Kretzschmer 2010 — F. Kretzschmer, *Antik Roma'da Mimarlık ve Mühendislik*. İstanbul 2010.

Kryzhitsky 1998 — S. D. Kryzhitsky,"The Temple of Apollo Ietros on the Western Temenos at Olbia (an Attempt at Reconstruction)". *Ancient Civilizations from Scythia to Siberia* 4/1 (1998) 15-34.

Lawrence 1967 — A. W. Lawrence, *Greek Architecture.* Great Britain 1967.

Mansel 1978 — A. M. Mansel, *Side. 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları.* Ankara 1978.

Marconi 2007 — C. Marconi, *Temple Decoration and Cultural Identity in the Archaic Greek World. The Metopes of Selinus.* Cambridge 2007.

Mărgineanu-Cârstoiu 2006 — M. Margineanu-Cârstoiu, *Le Temple Dédié à Theos Megas à Histria.* Histria XII. *Architecture Grecque et Romaine. Membra Disiecta: Géométrie et Architecture.* Bucharest 2006.

Mărgineanu–Cârstoiu 2013 — M. Margineanu-Cârstoiu, "De l'architecture Dorique Héllénistique à Callatis". *Caiete Ara* 4 (2013) 33-56.

Mert 2008 — İ. H. Mert, *Untersuchungen zur Hellenistischen und Kaiserzeitlishen Bauornamentik von Stratonikeia*. IstForsch 50. Tubingen 2008.

Nistor 2018 — L. C. Nistor, "Architectural Fragments from Callatis. New Discoveries of Doric Architecture". *Caiete ARA 9* (2018) 53-70.

Panayotova *et al.* 2014 — K. Panayotova, M. Damyanov, D. Stoyanova – T. Bogdanova, "Apollonia Pontica: The Archaic Temenos and Settlement on The Island of St. Kirik". Eds. J. M. Álvarez, T. Nogales – I. Rodà, *Actas XVIII Congreso Internacional Arqueologia Clasica (CIAC), Proceedings XVIIIth International Congress of Classical Archaeology/1* Mérida (2014) 595-598.

Paunov 2017 — E. Paunov, "The Tetradrachm Coinage of Apollonia Pontica: Iconography, Issues and Magistrates". Ed. D. Boteva, *Studies in Ancient Numismatics In Honour of Dimitar Draganov.* Bulgaria (2017) 59-87.

Perrot – Chipiez 1898 — G. Perrot – C. Chipiez, *La Grèce de l'épopée la Grèce archaïque (le Temple).*

Histoire de l'art dans l'antiquité VII. Paris 1898.

Pfaff 2003 — C. A. Pfaff, "Archaic Corinthian Architecture, ca. 600 to 480 B. C.". Eds. C. K. Williams – N. Bookidis, *Corinth. The Centerary: 1896-1996. Results of Excavations Conducted by the American of Classical School of Classical Studies at Athens* 20. Princeton (2003) 95-140.

Redford 2014 — S. Redford, *İktidar İmgeleri. Sinop İçkalesindeki 1215 Tarihli Selçuklu Yazıtları.* İstanbul 2014.

Robertson 1969 — D. S. Robertson, *Greek and Roman Architecture*. Cambridge 1969.

Roebuck 1951 — C. Roebuck, *The Asklepieion and Lerna*. Corinth XIV. Princeton 1951.

Roux 1952 — G. Roux, "La terrasse d'Attale I a Delphes". *BCH* 76 (1952) 141-196.

Rumscheid 1994 — F. Rumscheid, *Untersuchungen zur Kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus*. Germany 1994.

Rusjaeva 2003 — A. S. Rusjaeva, "The Main Development of the Western Temenos of Olbia in the Pontos". Eds. P. G. Bilde, J. M. Højte – V. F. Stolba, *The Cauldron of Ariantas. Studies presented to A. N. Sceglov on theoccasion of his 70th birthday. Black Sea Studies* 1. Aarhus (2003) 93-116.

Sağlan – Bağdatlı Çam 2017 — S. Sağlan – F. Bağdatlı Çam, "Sinope'den Hellenistik Döneme Ait İki Mezar Steli". *TÜBA-AR* 21 (2017) 117-134.

Sapirstein 2016 — P. Sapirstein, "The Columns of the Heraion at Olympia: Dörpfeld and Early Doric Architecture". *AJA* 120/4 (2016) 565-601

Schuller 1985 — M. Schuller, "Die dorische Architekture der Kykladen inspatarchaischer Zeit". *JdI* 100 (1985) 319-398.

Serdaroğlu 2004 — Ü. Serdaroğlu, *Lykia-Karia'da Roma Dönemi Tapınak Mimarlığı.* İstanbul 2004.

Söğüt – Gider 2011 — B. Söğüt – Z. Gider, "Eumeneia'da Bulunan Dorik Mimari Elemanlar". Ed. B. Söğüt, *Eumenia, Şeyhlü –Işıklı.* İstanbul (2011) 93-99.

Söğüt 1998 — B. Söğüt, *Kilikia Bölgesi'ndeki Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları.* Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya 1998.

Söğüt 2005 — B. Söğüt, "Tombs with Monumental Columns in the Olba Region". *Olba* XI (2005) 103-154.

Steskal 2010 — M. Steskal, *Das Prytaneion in Ephesos. FIE* IX, 4. Wien 2010.

Stillwell*et al.*1941 — R. Stillwell, R. L. Scranton – S. E. Freeman, *Architecture*. Corinth I,II. Cambridge 1941.

Şimşek – Yener 2014 — C. Şimşek – B. Yener, "Laodikeia'da Dor Mimarisi". Ed. C. Şimşek, *10. Yılında Laodikeia (2003-2013 Yılları)*. İstanbul (2014) 173-193.

Texier 1862 — C. Texier, *Asie Mineure. Description Gèographique Historigue et Archèologique*. Paris 1862.

Thompson 1954 — H. A. Thompson, "Excavations in the Athenian Agora: 1953". *Hesperia* 23/1 (1954) 31-67.

Tsetskhladze 2004 — G. R. Tsetskhladze, "On the Earliest Greek Colonial Architecture in the Pontus". Ed. C. J. Tuplin, *Pontus and Outside World. Studies in Black Sea History, Historiography and Archaeology*. Boston (2004) 225-278.

Vandeput 1997 — L. Vandeput, *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: a Case Study*. Leuvenn 1997.

Waelkens 1993 — M. Waelkens, "The Excavation of a Late Hellenistic Fountain Houseand Its Surroundings (Site N). An Interim Report". Eds. M.Waelkens – J. Pobleme,

Sagalassos II: Report on the Third Excavation Campaign of 1992. Leuven (1993) 43-86.

Wescoat 1987 — B. D. Wescoat, "Designing the Temple of Athena at Assos: Some Evidence from the Capital". *AJA* 9/4 (1987) 553-568.

Wescoat 2012 — B. D. Wescoat, *The Temple of Athena at Assos*. Great Britain 2012.

Wiegand – Schrader 1904 — Th. Wiegand – H. Schrader, *Priene*. Berlin 1904.

Winter 1908 — F. Winter, *Die Sculpturen mit Ausnahme der Altarreliefs. AvP* VII. Berlin 1930.

Winter 2006 — F. E. Winter, *Studies in Hellenistic Architecture*. Canada 2006.

Woodward 2012 — R. J. Woodward, *An Architectural Investigation into the Relationship between Doric Temple Architecture and Identity in the Archaic and Classical Periods.* PhD Thesis, University of Sheffield. England 2012.

Wright 2009 — G. R. H. Wright, *Ancient Building Technology Vol. 3: Construction*. Leiden-Boston 2009.

Yıldırım 2019 — N. Yıldırım, "Sinope'den Attika Etkili İon Başlıkları". *TÜBA-AR/25* (2019) 125-138.

Yıldız 2003 — N. Yıldız, *Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri.* İstanbul 2003.